วีดีโอเทป
กลไกสำคัญสู่การใช้ห้องสมุด

เรณู กาญจนะโภคิน*

การส่งเสริมให้นักศึกษาในระดับปริญญาตรีได้รู้จักวิธีการใช้ห้องสมุดให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษานั้น อาจารย์ผู้สอนและบรรณารักษ์ได้ใช้ความพยายามกันอยู่ทั่วไปและตลอดมา ด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน แต่ก็ยังหาข้อยุติไม่ได้ว่าวิธีการใดเป็นวิธีที่เหมาะสม และอาจารย์ผู้สอนหรือบรรณารักษ์ ควรมีบทบาทอย่างไร ในเรื่องนี้ บทความเรื่อง "Motiation Via Videotape: Key to Undergraduate Library Instruction in The Research Library" เป็นบทความที่ให้แนวคิด ที่ดีและวิธีการที่น่าสนใจวิธีหนึ่ง ผู้เขียนจึงขอถ่ายทอดบทความนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจ

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยไอโอวา (IOWA) เป็นห้องสมุดขนาดใหญ่ จัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1960 มีบทบาทและหน้าที่ส่งเสริมให้นักศึกษารู้จักใช้ห้องสมุดเพื่อการศึกษาค้นคว้า ส่งเสริมให้รู้จักใช้ข้อมูลที่มีคุณค่า ปลูกฝังให้มีความเชื่อมั่นไม่ขลาดกลัวกับความโอ่อ่าใหญ่โตของห้องสมุด และส่งเสริมการเรียนการสอนในชั้นเรียน โดยมีวัสดุห้องสมุดในปริมาณเพียงพอลึกซึ้งสำหรับการศึกษาค้นคว้า

ในปี ค.ศ. 1973 มหาวิทยาลัยได้กำหนดหลักสูตรการใช้ห้องสมุด สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี เรียกว่า Self-Paced ใช้เวลา 3 เดือน มีคะแนน 1 หน่วยกิต เป็นหลักสูตรอบรมวิธีการใช้ห้องสมุดหรือการค้นหาข้อมูลต่าง ๆ จากห้องสมุด ด้วยตนเอง เพิ่มจากการเรียนโดยการฟังคำบรรยายในชั้นเรียน หลักสูตรการอบรมนี้ได้ผลพอสมควร ปัญหาที่พบจากการอบรมนี้ มาจากสาเหตุ 2 ประการ ซึ่งได้แก่ นักศึกษาจำนวนหนึ่งไม่เข้าอบรมตามหลักสูตร เพราะผลัดวันประกันพรุ่ง ประการที่สอง คือ ไม่เอื้ออำนวยกับนักศึกษาที่ขาดประสบการณ์ในการใช้ห้องสมุด เพราะมาจากโรงเรียนชนบทที่มีห้องสมุดเล็ก ๆ หรือห้องสมุดที่มีเจ้าหน้าที่คอยหยิบสิ่งที่ต้องการให้มากเกินความจำเป็น

ต่อมาในปี 1981 มหาวิทยาลัยได้เปลี่ยนแปลงหลักสูตรการเรียนจากระบบควอเตอร์ (Quarter) เป็นระบบซีเมสเตอร์ (Semester) ดังนั้นเพื่อให้หลักสูตรการอบรม วิธีการใช้ห้องสมุด ในระดับปริญญาตรีได้ผลดีและเหมาะสมกับระบบการศึกษาแบบใหม่ จึงได้มีการปรับปรุงรูปแบบการอบรมขึ้นโดยการจัดทำสื่อประเภทวิดีโอเทป (Videotape) จำนวน 4 ม้วน พร้อมเอกสารคู่มือประกอบวิดีโอเทป และจากการประเมินผลในปีเดียวกันนี้ ปรากฏผลว่าวิดีโอเทปชุดดังกล่าวได้รับผลสำเร็จอย่างสูง และมีคุณภาพพอที่จะอวดชาวโลกได้อย่างดีเยี่ยม

เบื้องหลังของการจัดทำวิดีโอเทปชุดนี้ เกิดขึ้นโดยห้องสมุดไอโอวา ได้แต่งตั้งกรรมการชุดหนึ่ง จากผู้ปฏิบัติงานของห้องสมุดร่วมกับสื่อมวลชนเพื่อทำหน้าที่ดำเนินงานและติดตาม ประเมินผลพร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับความต้องการของนัก

* เรณู กาญจนะโภคิน บรรณารักษ์ระดับ 5 หัวหน้าฝ่ายบริการหนังสือและสิ่งพิมพ์ ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิการและอาคารสถานที่

ศึกษา โดยศึกษาผลงานของ Lolley นักการศึกษาท่านหนึ่งที่พบว่า สื่อประเภทวิดีโอเทป มีประโยชน์ต่อการเรียนรู้วิธีใช้ห้องสมุด เนื่องจากสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ของมนุษย์ 3 ระยะ ได้แก่ ระยะแรก การรับรู้ (Cognitive) คือการเริ่มรู้จักห้องสมุด ระยะที่สอง - การเกิดฉันทะในความรู้ (Affective) การเรียนรู้ในห้องสมุด และระยะที่สามเกิดความเชี่ยวชาญ (Psychomotor) ได้แก่ความสามารถในการใช้แหล่งความรู้ต่าง ๆ ของห้องสมุดอย่างเชี่ยวชาญ แต่กรรมการได้พิจารณาและลงความเห็นว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ระยะแรกและระยะที่สอง มีความสำคัญและมีความเป็นไปได้ ส่วนระยะที่สามยังมีข้อจำกัดอยู่มาก พร้อมทั้งมีความเห็นว่า สำหรับระยะแรกอาจกล่าวได้ว่าห้องสมุดประสบผลสำเร็จแล้ว แต่ระยะที่สองยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายจึงควรหาทางแก้ไขปัญหาในระยะที่สองนี้ และเป็นที่ยอมรับกันว่าวิธีที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาคือ การสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นในหมู่นักศึกษา อันประกอบด้วย ขั้นตอนย่อย ๆ 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. ความสนใจ
2. การตอบสนอง
3. การรับรู้ในคุณค่า
4. การจัดองค์กรความรู้
5. การจำแนกลักษณะ

ขั้นตอนย่อยที่ 1 และ 2 ทำให้เกิดแรงจูงใจในการเข้าใช้ห้องสมุด ขั้นตอนที่ 3 ทำให้เกิดการพัฒนาการรับรู้คุณค่าและเกิดทัศนคติที่ดีต่อห้องสมุด ส่วนขั้นตอนที่ 4 และ 5 เป็นการจัดการทดสอบ ก่อนดำเนินการจัดทำวิดีโอเทปชุดดังกล่าวนี้ ได้มีการทำโครงการนำทางเพื่อประเมินผลความเหมาะสมด้วยวิดีโอเทป ชุดนำทางโดยกำหนดให้มีนักศึกษาเป็นแบบ 2 คน ได้แก่นักศึกษาปีสุดท้าย 1 คน เป็นผู้แนะนำการใช้วัสดุห้องสมุดในหัวเรื่องสังคมศาสตร์ แก่นักศึกษาที่เข้าใหม่อีก 1 คน ด้วยลักษณะท่าทางที่เป็นกันเอง ใช้เวลาถ่ายทำ 1 คืน หลังจากนั้นได้นำไปให้นักศึกษาวิชาเอกสังคมศาสตร์ชม และทำการสำรวจความคิดเห็นด้วยแบบสอบถาม ผลปรากฏว่า เนื้อหาของวิดีโอเทปหนักเกินไป อีกทั้งยังเป็นการผิดความจริงที่ว่า นักศึกษาจะรู้จักห้องสมุดได้ลึกซึ้งขนาดนั้น ดังนั้นคณะกรรมการ จึงได้นำมาพิจารณาทบทวนอีกครั้งหนึ่ง และได้กำหนดเป็นหลักสูตรสั้น ๆ ใช้เวลาเรียนเพียง 7 สัปดาห์ มีคะแนน $\frac{1}{2}$ หน่วยกิต โดยแบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนแรกใช้วิดีโอเทปสอน 4 สัปดาห์ หลังจากนั้นเป็นการทดสอบอีก 3 ครั้ง และนักศึกษาจะต้องทำการทดสอบความรู้ภายหลังจากชมวิดีโอเทปอย่างน้อย 1 ครั้ง โดยมีรายละเอียดของหลักสูตรดังนี้

การสอนครั้งที่ 1

เทป 1 - การแนะนำหลักสูตรวิชา - 8:06 นาที

1. คำบรรยายทั่วไปเกี่ยวกับหลักสูตร
2. ชมห้องสมุด

การสอนครั้งที่ 2

เทป 2 - หนังสือและวารสาร - 8 : 54 นาที

วิธีการค้นหา

1. หนังสือประเภทต่าง ๆ การใช้บัตรรายการและการยืมหนังสือ
2. วารสาร การใช้วารสาร ขอบเขต

การสอนครั้งที่ 3

เทป 3 - การบริการค้นคว้าและบริการอื่น ๆ - 6:15 นาที

1. จุดมุ่งหมายและการใช้ประโยชน์
2. บริการอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์

การสอนครั้งที่ 4

เทป 4 - ดรรชนีต่าง ๆ - 7 : 30 นาที

1. จุดมุ่งหมายและประโยชน์ ของการใช้ดรรชนี
2. วิธีการใช้ดรรชนี

การสอนครั้งที่ 5

การทดสอบครั้งที่ 1

การสอนครั้งที่ 6

การทดสอบครั้งที่ 2 (ถ้าจำเป็น)

การสอนครั้งที่ 7

การทดสอบครั้งที่ 3 (ถ้าจำเป็น)

การจัดทำวิดีโอตัวจริง ได้ดำเนินการเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 จัดทำบทถ่าย (Scripts) โดยได้รับความร่วมมือ จากนักถ่ายทำวิดีโอเทปมืออาชีพของศูนย์สื่อมวลชนในรัฐไอโอวา

ขั้นที่ 2 คัดตัวผู้กำกับ (Stage manager) เป็นบุคคลที่มีความสำคัญของความสำเร็จในการจัดทำวิดีโอเทปชุดนี้ ซึ่งได้นักศึกษาแผนกการละครท่านหนึ่งมาดำเนินการ

ขั้นที่ 3 ดำเนินการถ่ายทำในเวลากลางคืนติดต่อกัน 7 คืน เพื่อไม่ให้เป็นการขัดขวางผู้มาใช้บริการห้องสมุดในเวลากลางวัน รวมค่าใช้จ่าย $3,000

ขั้นที่ 4 จัดทำเอกสารคู่มือประกอบวิดีโอเทป วิดีโอเทปชุดนี้ นอกจากให้ความรู้แล้วยังให้ความเพลิดเพลินสนุกสนานเพราะต้องการให้เกิดแรงจูงใจและนักศึกษาผู้ใดได้อ่านเอกสารคู่มือประกอบวิดีโอเทปก็จะเข้าใจวิธีการใช้ห้องสมุดได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น นอกจากนั้นท้ายเล่มของเอกสารคู่มือประกอบวิดีโอเทป ยังมีคำถาม คำตอบเพื่อเตรียมตัวทดสอบอีกด้วย

ขั้นที่ 5 เป็นขั้นตอนสุดท้าย นำออกฉายแทนการอบรมวิธีการใช้ห้องสมุดร่วมกับการบรรยายในชั้นเรียนของอาจารย์ผู้สอน

จากการประเมินผลภายหลังการแก้ไขปรับปรุงอีกเล็กน้อยครั้งล่าหลัง ปรากฏผลว่า การใช้สื่อประเภทวิดีโอเทปประกอบคู่มือ ร่วมกับการบรรยายในชั้นเรียนนั้น นักศึกษาสอบได้มากขึ้นกว่าเดิม นั่นคือจาก 84.3% เป็น 90.6% ทัศนคติและอาการตอบสนองของอาจารย์และนักศึกษาแสดงถึงความพึงพอใจ ต่อการใช้สื่อประเภทนี้ นักศึกษามีความกระตือรือร้นอยากเข้าทดสอบความเข้าใจ ซึ่งแตกต่างจากแต่ก่อนที่พยายามผลัดวันประกันพรุ่ง ประโยชน์ที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งก็คือ อาจารย์ผู้สอนอาจยกเอาบางตอนของวิดีโอเทป มาประกอบการบรรยายในชั้นเรียนได้ และยังสามารถฉายซ้ำ ในจุดที่ต้องการหรือไม่เข้าใจ รวมถึงเป็นวิธีการที่เหมาะกับการสอนที่มีผู้เรียนจำนวนมาก

บทความนี้ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการใช้สื่อประเภทวิดีโอเทปเพื่อปลูกฝังทัศนคติที่ดีในการใช้ห้องสมุด และเป็นความหวังที่ว่า วิดีโอเทปจะเป็นสื่อที่นำไปสู่การเรียนรู้วิธีใช้ห้องสมุดในระยะความเชี่ยวชาญต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

Jacobson, Gertrude N. and Albright, Michael J. "Motiation Via Videotape : Key to Undergraduate Library Instruction in the Research Library **"The Journal of Academic Librarianship. 9** : 207-275 November, 1983

---

chapbook คือ หนังสือเล่มเล็กหนา ประมาณ 16-32 หรือ 64 หน้า พับทบกันโดยไม่ได้เย็บรวมเป็นเล่มมีลักษณะคล้ายหนังสือพิมพ์ปัจจุบัน แต่มีขนาดเล็กกว่ามาก

จาก กล่อมจิตต์ ฟลายเวช. **หนังสือสำหรับเด็ก**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524